
OSVEŠTENJE CRKVE NA BIJELOJ RUDINI – BANDIĆI

Jovan Đuranović

The author describes the sanctification of the church in Bijela Rudina in Bandići on 4 January 1903. He reveals the facts about the ceremony and gives the speech of school teacher Vidak Pejović who mentioned donors and the faith of icons that had been gifted to the church.

U *Glasi Crnogorca* (broj 2 od 4. januara 1903. godine), „jedan od prisutnih“ dao je detaljan opis postupaka izgradnje crkve sv. Jovana Krstitelja na Bijeloj Rudini u Bandićima, kao i opis veličine crkve, ceremonije osveštenja i darova koje je crkva dobila na dan osveštenja. Zbog zanimljivosti ovog teksta prenosimo ga kako je objavljen u *Glasi Crnogorca*.

„Prošle godine stavljen je prvi temeljni kamen ovoj crkvi, uz koji svečanost opisao sam, ako i u blijedoj slici, geografski položaj, sa pogledom na istoriju crkava i ostalih važnijih događaja ove dosta male, ali skromne i pobožne opštine, u podlisku *Glasi Crnogorca*.

No svečanost pri polaganju temeljnog kamena ovog božjeg doma, bila je mala-upravo isčezava prema današnjoj. No i ako je osvjećenje crkava sveti crkveni obred, u opšte poznat, i ako pri osvećenju svake crkve biva veselje i ukazuje se svima prisutnima lijepo srpsko gostoprimstvo, te to nije nikakva novost, ali ipak držim da će poštovane čitaoce *Glasa Crnogorca* interesovati da znadu vrednoću i pregnuće, sloga i ljubav za rad ovakvog bogougodnoga djela jedne siromašne ali vanredno vrijedne i složne opštine. Da je ovo ovako, najbolji je dokaz ova u tečaju jedne godine¹ novo podignuta crkva, kojoj veličinu tačno opisujem kako niže sljedeje, a ljepotu same građe i položaj na kome je, trebalo bi vještije pero da opiše.

Crkva je dugačka 13 m, široka 6 m, visoka do svoda 8 m, a zvonik sa 3 zvona visok je 12 m. Prozora ima 5 po 2 m visine a vrata su 2 m. 80 cm visoka, a sve prema visini srazmjerne širine. Na crkvi je namješčen i gromobran. Više crkvenih vrata stoji natpis slovenski napisan: „Za vlade Njegovog Kraljevskog Visočanstva Knjaza Nikole I, blagoslovom Njegovog Visokopreosveštenstva Mitropilita Mitrofana Bana, trudom i troškom opštine Bandićke, podiže se ovaj sveti hram u slavu sv. Jvana Krstitelja 1902. god.“

Kako zid crkve, tako i svod i lijepa salidž, sve je ograđeno od dobrog i fino obrađenog kamena, koji je opština donijela skoro po ure puta daljine, pošto se bliže nije moglo takvo kamenje naći. Zbog toga je opština i napravila kolski put od crkve do mjesta đe su krši vađeni. Kako dužina, širina i visina crkve i zvonika, tako veličina vrata i prozora, i ljepota i tvrdnja zida sve odgovara jedno prema drugome u potpunijoj simetriji.

Poduzimač ove radnje, kao i skoro sviju većih državnih i ple-menskih radnja bio je proto g. M. Lepetić, a upravitelj zidarstva vrijedni zidar Toman Gigojev Lješnjani. Radnja je izašla ljepša

¹ Od oktobra 1901. pa do aprila zbog zimskog vremena prekinut je bio rad ove crkve.

nego što se prema kontraktu očekivati mogla , što vrijednim zidarima služi za čast.

Unutrašnjost crkve krasi mnoge lijepe ikone, između kojih se kao kruna blista Spasitelj – prestolna ikona, koju je ovoj crkvi prijed osvećenja poslao Njegovo Kraljevsko Visočanstvo Gospodar. Ikona je ova baš takva kakva liči darodavcu – priložniku. Ovo je dobar dokaz kako Gospodarske pobožnosti, tako i njegova zadovoljstva što je crkva podignuta baš na ovom mjestu, odakle se On više puta Bogu molio za spasenje drage Domovine, vjernih Mu podanika i za oslobođenje podjarmljenog srpstva. Ovu ikonu opština je primila kao odlikovanje gospodareve milosti i blagonakolnosti.

Osim ove, ikonostas crkve krasi još sljedeće: Ikona Spasitelja u pozlaćenom okviru –priložio g. brigadir Janko Vukotić; Spasiteljstva, Bogomateri i sv. Jovana Krstitelja, sve tri priložio dr Mitar Radulović; Spasoje Pajović-Bandić priložio je jedan srebrni krst (pozlačeni) u vrijednosti od 120 kruna; Pejo Novakov s Cetinja i njegova žena Andrijana dvije ikone, Spasitelja i Raspjatije; Tomica Velov Bandić ikonu svetog Jovana; Janko Radojev Bandić ikonu sv. Nikole Čudotvorca; Nikola Vukadinović (slijepac) ikonu Bogomateri, Savo Jovov Sekulić takođe ikonu Bogomateri; Milo Radojev Radulović iz Dajbaba u Zeti ikonu Bogomateri; Simo Sekulić telegrafski činovnik ikonu Bogomateri i ikonu Sv. Nikole u povećem formatu sa pozlatom.

Među priložnicima ovoga svetoga hrama ispred sviju opština ove opštine prednjače Mijat Mušikin Vukadinović koji je priložio ovoj crkvi zvono u vrijednosti oko 400 kruna (isti je crkvi u Mugošinoj Livadi priložio zvono u vrijednosti od 200 kruna) i Pero Muratov Martinović Bajica, stanovnik ove opštine priložio je zvono od 250 kruna.

Pojedini opštinari, priložili su u novcu za podizanje ovog svetog hrama oko 1.600 kruna. Imena ovih priložnika zbog malog

prostora lista ne mogu se ovđe donijeti ali će i njihova imena biti zapisana u crkvenom ljetopisu u jednoj tablici (pod staklom) koja će visiti unutra u crkvenom zidu. Ovim putem opština bandička, na prvom mjestu izjavljuje najveću blagodarnost njegovom Kraljevskom Visočanstvu Gospodaru, pa onda izjavljuje srdačnu zahvalnost i svima pobožnim priložnicima ovoga Božjega doma.

Sad da ukratko rečem riječ-dvije o osvjećenju ovoga svetoga hrama i opštinskoga slavlja.

Dan za osvjećenje bio je zakazan 14. novembar 1902. godine, pošto su prethodno za to dobili arhijeriski blagoslov Njegovog Visokopreosveštenstva gospodina Mitropolita Mitrofana, koji je ovlastio g. popa Krsta Vukotića, nadziratelja, da u društvu sa ostalim sveštениčkim udruženjem čevskog nadzirateljstva taj sveti obred izvrši. Osim sveštениčkog udruženja čevskog nadzirateljstva, pozvati su i svi glavari komanskog plemena i neki učitelji Lješansko-Komansko-Zagaračkog učiteljskog udruženja sa svojim predsjednikom. Svi su stranci bili 13. novembra pred veče okupljeni kod crkve, đe je držata večernja. Tu veče strance i sve starješine bandičke opštine pozvao je mjesni paroh Petar Vuković u svoju kuću, đe nam je ukazao pravo srpsko gostoprimstvo, najljepšom ljubavlju i bogatom trpezom, koju je sam starješina kuće priredio.

U jutro 14. u 7 sati crkveno zvono oglasilo je svečanost i sveštениci došli su u crkvu i odma otpočeli jutranju, do svršetka koje se prikupio veliki narod. Za tim je pristupjeno osvjećenju pa leturgiji. Na svršetku službe g. pop Krsto Vuković nadziratelj, držao je poučno slovo narodu.

Poslije službe, kad je izašao iz crkve učitelj Vidak Pejović, držao je pred crkvom govor, koji ovdje u cjelosti donosim.

Časna Gospodo i

Poštovani skupe pobožnog naroda!

Smatram za priyatnu dužnost, da i ja kao narodni učitelj, a u ime svoga udruženja rečem riječ-dvije, pred ovaj sveti novopodignuti Božji dom, a u ovaj dan, koji će ostati kao najznačajniji u istoriji i predanjima ove pobožne opštine, na dan koji upravo postaje epohalni za ovu opštinu. No i ako moja riječ neće biti dostojna pažnje ovolike gospode i naroda, i odgovarati današnjem slavlju, kako bi trebalo da bude, ja ću ipak izgovoriti nekoliko riječi, koje će se odnositi na pobožnost, pregnuće, darežljivost, bratsku slogu i ljubav ljudi, koji ovaj božji dom, na ovako divnom mjestu podigše.

'Pobožnost je mati sviju ljudskih vrlina' veli sv. pismo, taj neiscrpni izvor svete nepobitne istine. Samo iz dobre pobožnosti mogu se ovakva djela preduzimati i slogom i ljubavlju dovršavati. Ovaj sveti božji dom, koji vi pobožni hrišćani podigoste, bit će vječiti spomenik vaše pobožnosti, pregnuća, sloge i ljubavi. Ovom sv. Domu Gospodnjem, okle ćete vi trudbenici istog, sakupljeni i pojedince tople svoje molitve slati tvorcu nebesnome za spasenje duše vaših očeva, dedova i prađedova, veseliće se i radovaće se duše njihove, kao i vaše duše, kad se budu Bogu za vas u ovom sv. Domu molili vaši sinovi, unci unuka vaših i svi dalji vaši do posljednjeg vijeka potomci.

Nama griješnima to je nemoguće ocijeniti. Samo sveznajući Bog kojemu u slavu i podigoste ovaj divni hram, zna koliko za vaše, vaših predaka i potomaka, duše vrijedi ovaj dom molitve.

No da je podizanje svetih hramova jedno od najbogougodnijih ljudskih djela, ako ne i najbogougodnije, imamo neoborivih dokaza iz sv. Pisma, kao i vidljivih dokaza, duž istorije cijeloga

hrišćanstva, kao i prijed osnivanja Hristove crkve. Još proroku Mojsiju zapovijedio je Bog da podigne dom Božji gdje će pobožni tople molitve prinositi Svemogućemu, što je pobožni Mojsije i učinio. To je bio prvi dom molitve, koji je po glasu svemogućega podignut. 'Reče gospod Bog Davidu ocu mojemu, sin tvoj kojega ću postaviti na prijestol tvoj on će sagraditi dom imenu mojemu' (1 knj. o par. Gl. 5 stih 5) veli premudri Solomon. I ovo je dakle zapovijest Božija koja je neborivi dokaz, da je podizanje Božjih hramova Bogu najugodnije djelo ljudsko. Sami Hristos Spasitelj veli „Я создам Церковь Мою, и врата ада не одолею еѣ“. Svi svetitelji, koje je svemogući Bog uvrstio u svoje ugodnike, između bezbroj bogougodnih djela podizali su Božje hramove, zbog čega ih je Bog i uvrstio u svoje ugodnike. Suviše bi bilo i nabrajati dalje bezbrojne primjere, kojima se dokazuje da je podizanje Božjih domova jedno d najbogougodnijih djela. Dakle ovaj sv. hram biće vječiti svjedok pobožnosti trudbenika oko istog hrama, što će im svima poslužiti u vječna vremena na spasenje duša njihovih predaka i potomaka.

Ovaj divni dom Božji bit će vječno svjedočanstvo vašega pregnuća. Odavno se je razgovaralo da se ovdje hram podigne. To su još i vaši očevi zamišljali, ali ondašnje okolnosti, koje su mučne bile na svakojega Crnogorca, ne dadoše da se njihova srećna zamisao u djelo prevede; ali ono ostaviše van, svojim sinovima, sveti amanet, da se iz vašeg uma ne izgubi ta srećna i bogougodna zamisao; već da radite što prijed ostvariti ju. Vi, kao vjerni sinovi svojih dobrih otaca, ne samo da ne izgubite tu dobru zamisao, već je žarom ljubavi prema Bogu još više raspljivate. Ako iko, i vi pobožni trudbenici oko ovog hrama, pridržaste se one filozofske izreke besmrtnog lovcenskog genija te najsajjnije srpske zvijezde, koja kaže nepobitnu istinu 'Ko razgađa u nas ne pogađa' – ne razgađaste, već po onoj

‘Pregaocu bog daje mahove’ –pregnuste uz najbolju volju, a u prkos mnogim oskudicama i siromašnom stanju, podigoste ovako divnu crkvu, koja će kao prije rekoh biti vječni svjedok vaše odvažnosti i pregnuća. Pohvala i priznanje od sviiju i svakoga pripada svim trudbenicima i pobožnim priložnicima, a osobito starešinama vaše opštine, koji se ovako svojski zauzimaju, te uz vanredni svoj trud ne žališe i žrtava, više nego im mogućnost stanja dozvoljavaše. Prvu i zasluženu nagradu primiće oni od svemogućeg Tvorca, a od nas sviiju pohvalu i priznanje.

Nije ono davno bilo kad ono Božim i arhijerejskim blagoslovom prvi temeljni kamen pložiismo ovom svetom domu. I ko je onda mogao i pomisliti, da će ovako lijepi Božji dom, za ovako kratko vrijeme ova skromna opština u stanju biti da ga ovako lijepo i velika podigne. Ovo je najbolji svjedok vaše divne sloge, te prve činjenice, koja pri svakom radu i poslu uzrokuje najbolju sreću i napredak. Ovakva je sloga i ljubav među braćom, opštinarima i plemenicima prvi uslov, koji pobožne hrišćane Bogu bliži i privodi ih vječnom spasenju. Sloga i ljubav, to su dvije nerazdvojne sile – posestrime – kojima se sve postići može. One su bile pravi uzrok te, po Božjoj milosti, gospodarskoj volji, arhijerejskim blagoslovom, postigoste ovako plemeniti cilj, što će za vječna vremena, svima vama služiti na čast, diku i ponos.

Ovako vaše plemenito djelo, ugodno je Bogu, jer će mu se uznositi slava i hvala, koja samo njemu pripada, podizat mu se tople molitve do budućih naraštaja. Da je ova vaša radnja Bogu ugodna, a da je božiji promisao rukovodio i čuvao, neka vam kao dokaz posluži i to, što se duž cijele ove radnje, niko od vas, dobri trudbenici, nije ni najmanje pozlijedio, niti se – što no se kaže ni u prs otukao – što je rijetkost pri ovakvim radnjama.

Ovakva djela zadovoljavaju pobožnog narodnog Oca, našeg Uzvišenog Gospodara, jer u njima vidi pobožnost, slogu i ljubav svojih vjernih podanika. Kako u svijema vladarskim i u opšte ljudskim vrlinama, tako i u ovakvim djelima, On nam pokazuje kao dobar Otac svojoj djeci dobar primjer na čiju pobožnost treba da se svaki ugleda, i da mu po mogućnosti sljeduje.

Ovome i ovakvim djelima raduje se naš milostivi i dobri Arhipastir Njegovo Visokopreosveštenstvo gospodin Mitropolit Mitrofan, On u ovakvim djelima vidi tvrdnu vjeru u Boga, hrišćansku nadu i ljubav svoje vjerne pastve. Ovakva djela i one koji ih čine on srdačno blagosilja i moli se bogu za sve nas, kako duhovni otac, za djecu svoju.

Zato i svijetu nas je prva dužnost da sa ovoga danas osvećenog mjesta podignemo tople molitve za dragocjeno zdravlje našega uzvišenog Oca Gospodara. Zato uzviknimo da živi Nj. Kr. Visočanstvo Knjaz Nikola I i Njegov Vladajući Dom. Da živi Njegovo Visokopreosveštenstvo Gospodin Mitropolit Mitrofan!

....

Ovaj govor, koji je, kako se videti moglo, na prisutne mnogo uplivisao, praćen je burnim usklikima: živio Gospodar, Njegovo Visokopreosveštenstvo Mitropolit! poprativši uzvike pucnjem iz revolvera. Tada je g. kapetan Marko Begović sa svojim kratkim, ali jezgrovitim govorom, u ime cijele opštine, zahvalio rečenom govorniku.

Za ovijem su otpočeta davati razna pića, a međutim vesela momčad namještala je bogatu trpezu, na kojoj je osim drugih jela poređano 53 dobra peciva. Kad je sve bilo postavljeno i

uređeno sjelo je za trpezom oko 300 osoba. Prvu zdravicu Nj. Kr. Visočanstva Gospodara, podigao je g. Krsto Vukotić. Za ovim su podizate oduševljene i patriotske zdravice za zdravlje Nj. Kr. Visočanstva Knjaginje Milene i redom svih članova Vladajuće Kuće i NJ Visokopreosveštenstva Mitropolita Mitrofana; za zdravlje Pokrovitelja svega pravoslavlja Ruskoga Cara. Podizate su dalje zdravice starešinama i narodu opštine bandičke, priložnicima i,t,d. Sve su zdravice popraćene burnim usklicima.

Za vrijeme objeda g. g. kapetan, mjesni sveštenik i svi ostali starješine, kao i podkomadir, oficiri, kmetovi i dr. služili su piće, i divno ih bješe viđeti, onako vesele, kad se utrkavahu, ko će više da počasti i ljepše da ugosti. Okolna brda i šume svojim odjecima udvostručavahu veselu pjesmu u veselju razdragane momčadije, među kojima se moglo viđeti i po koji starina, đe se zaniyo veseljem uz momčad u kolo uskakuje. I dan kao da se radovaše, te i ako iz jutra bješe nakvećio guste oblake, malo ih porazmače, te se do mrkle noći nije prestavalo igrati i pjevati, a razumije se podgrijevaše narod i dobro vino kojega bješe u izobilju sa domaćih vinograda.

U večer su starješine opštine učinili bogatu trpezu, na koju su bili pozvani svi stranci koji su bili pozvani na ovu svečanost. Neka mi se ne zamjere da se ovim mnogo kaže o gostoprimstvu ovih ljudi, ja ću istinu reći da se ovim njihovo gostoprimstvo, sloga u radu, ljubav i poštovanje prema starješinama opštine, ni u blijedoj slici ne iznosi. Za ovakav rad i red svi zaslužuju pohvalu, a razumije se na prvom mjestu njihovi starješine koji znaju narod privoljeti na opštu korist.

Jedan od prisutnih

Ovaj izvještaj samo potvrđuje materijalne činjenice i dokaze da su crkvu na Bijeloj Rudini u Bandićima sagradili Bandići 1902. godine o svom trošku uz moralnu podršku države, kao što su sagrađene sve crkve u Crnoj Gori u XIX vijeku i prijed, kao i crkve sagrađene početkom XX vijeka, kako je to je fino opisao pop Rade Radulović, ugledna ličnost Crne Gore svoga doba u svojoj zaostavštini: „Pojedina bratstva, sela i plemena krajem XIX i početkom XX vijeka utrivali su se i takmičili ko će prije, složnije, što ljepšu crkvu podići i ukrasiti. Kako su Bandići još ranije, u većem vremenskom i terenskom razmaku, podigli dvije crkve u dva krajnja bandićka naselja (bandićkim Milatama i Mugošinoj Livadi), koje im terenski i estetski nijesu ispunjavale sve uslove i potrebe, to je zajedničkim sporazumom odlučeno da na divnom uzvišenju, pogodnom mjestu, središtu Bandića, na Bijeloj Rudini, odakle se na sve strane pruža širok vidokrug, grade lijepu sabornu crkvu koja bi naslijedila i zamijenila stari, dosta zapušteni hram sv. Jovana Krstitelja u selu Milate. Ovo i zbog toga što su se naseljavanjem u dužem vremenskom periodu, Bandići spuštali u niža i plodnija sela, tako da su pri kraju u Milatama ostale da žive samo dvije porodice, prema čemu su im se i crkva i groblje odaljili. Tako su Bandići podigli novu i plan-ski izvanrednu crkvu sv. Jovana Krstitelja na Bijeloj Rudini, pored samog plemenskog puta (onda državnog krčanika, kojim se prema jugu i jugozapadu išlo za Rijeku i Cetinje, a prema sjeveru preko Zagarača za Danilovgrad i manastir Ostrog, a kojim je putem išao i Garden Vilson, veliki Engleski pisac i naučnik, kada je bio u posjeti Njegošu i Crnoj Gori 1844. godine). Takođe su ovim putom, koji istodobno prolazi i ispred saborne crkve Sv. Arhandela Mihajila u Dolovima Komanskim, vodili vojske crnogorski knjaz Danilo (1852) i knjaz Nikola

(1862) protiv Omer-paše koji je sa turskom silom prodirao niz Bjelopavliće. Onda su oba knjaza davali ratne dispozicije svojim vojskama sa Bijeke Rudine.“

Za Crnogorce crkva je imala posebno mjesto i značaj, to je bilo mjesto gdje su se Crnogorci okupljali za vrijeme vjerskih praznika i uvijek kad je trebalo donijeti važne odluke. Ispred crkve na Bijeloj Rudini bio je jedan ogromni dub kojeg je opisao pop Rade Radulović u pomenutoj zaostavštini: „dub se iz daljine vidio i ovo mjesto još više krasilo, pod njegovom krošnjom, velikim i razgranatim granama mogla je u ladu da stane i odmara četa ljudi. Pod njim su Bandići često rješavali svoje probleme i donosili važne odluke. Pod ovaj dub se knjaz-Nikola sa svojom pratnjom odmarao, Bandiće za glavarstvo nagađao i od njih počastvovan bio. Dub je star nekoliko stotina godina da i najstari ljudi ne znaju pričati od kad postoji. Pošto je dub imao velike žile u dotičnoj za groblje kupljenoj njivi, i pošto su blizu njegovog korijena počeli podizati divni i česti grobni spomenici, tim su iskopinama iskidane važne žile duba zbog čega se prije nekoliko godina potpuno osušio i nešto se od njegovih grana u korist crkve unovčilo, dok je debelo stablo ognjem sagorelo. Tako je sa nestankom duba i izgled crkve i Bijeke Rudine mnogo umanjen i osakaćen.“

U doba austrougarske okupacije 1917. godine, okupator je sva tri zvona sa crkve na Bijeloj Rudini odnio kao i sa drugih crnogorskih crkava, kako je to zapisao pop Rade Radulović začinjavajući ovaj neljudski i nekulturni čin stihovima:

„Za potrebe ratne ih odnio,
u topvske metke pretvorio,
Crnogorce s njima ubijao
i njihove stare saveznike
koji su mu grobnicu spremali,
za zločine te im počinio....“

Dalje nastavlja pop Rade da pripovijeda: „Poslije Prvog svjetskog rata i oslobođenja (kada se okupatorska grobnica otvorila i njena se vlast i sila u nju zakopala), Bandići se organizuju da im ponovo zapjevaju njihovi sveti hramovi i bogomolje. Za crkvu na Bijeloj Rudini dobrovoljnim priložima nabavljaju dva zvona. Jedno prilaže čuveni Bandić Savo Đ. Sekulić, nosilac zlatne medalje Obilića zarađene u velikim oslobodilačkim ratovima 1876–1878. godine, a drugo zvono nabavljaju drugi Bandići“. No, ko će drugi nego Bandići da gradi, obnavlja i održava ovaj sveti hram, i ko to može polagati parvo na vlasništvo nad ovim hramom osim svih Bandića bez izuzetka, ako je sagrađen na bandićkom imanju, od bandićkog kamena i sve troškove oko izgradnje podnijeli samo Bandići što dobrovoljnim radom, što novčanim priložima.

U izvještaju datom u *Glasi Crnogorca* stoji da je prilikom osvećenja ove crkve poklonjeno 14 ikona i jedan srebrni krst. Pored Bandića u poklonjenim ikonama ovoj crkvi učestvovao i Njegovo Kraljevsko Visočanstvo Gospodar Crne Gore knjaz Nikola poklonivši prestolnu ikonu Spasitelja. Ovo je dobar dokaz, kako to piše u *Glasi Crnogorca* „kako Gospodarske pobožnosti, tako i njegova zadovoljstva što je crkva podignuta baš na ovom mjestu, odakle se On više puta Bogu molio za spasenje drage Domovine“. Pored Gospodara kao suverena crnogorske države ikone su pored Bandića poklonili i: brigadir Janko Vukotić poklonio je ikonu Spasitelja, dr Mitar Radulović – dvije ikone, Pejo Novakov i njegova žena Andrijana sa Cetinja – dvije ikone i Milo Radojev Radulović iz Dajbaba u Zeti – jednu ikonu. Po nesreći, nijedna od ovih 14 vrijednih ikona nije sačuvana. Pretpostavka je da su sa uništenjem crnogorske države i crkve 1918. godine uništene i ove ikone, jer je pop Petar Vuković kako jedan od najagilnijih organizatora izgradnje ove crkve sa čitavom svojom porodicom učestvovao u Božićnom ustanku 1919. godine.